

**DIN VA IJTIMOIIY TARMOQLAR: INTERNETDAGI DINIY
GURUHLAR VA ULARNING TA'SIRI**

Xudoyberdiyev Rashid Zokir o'g'li

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, o'qituvchi

e-mail: xudoyberdiyevrashid077@gmail.com +99888-033-24-94

Riskibayeva Kamola Olimjon qizi

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, talaba

e-mail: riskibayevakamola@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada din va diniy qadriyatlarning internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalishi, virtual makonda diniy guruhlarining shakllanish jarayoni, ularning yoshlar ongiga, jamiyat ma'naviyatiga hamda ijtimoiy xavfsizlikka ko'rsatadigan ta'siri yoritiladi. Shuningdek, diniy kontentning ijobiy jihatlari – ma'rifat tarqatish, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash, ummat birligini shakllantirish bilan bir qatorda, salbiy tomonlari – radikalizm, ekstremistik g'oyalar, noto'g'ri diniy talqinlar va virtual dindorlik kabi hodisalar ham tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mamlakatimizda din sohasini tartibga soluvchi asosiy hujjatlar, xususan, “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida”gi Qonun (1998-yil, 2021-yilda yangi tahriri) va boshqa normativ-huquqiy asoslar ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar : Din, ijtimoiy tarmoqlar, internet, diniy guruhlar, radikalizm, ekstremizm, virtual dindorlik, axloqiy tarbiya, ma'naviyat, vijdon erkinligi, diniy tashkilotlar, yoshlar ongi, ijtimoiy xavfsizlik.

XXI asr – axborot texnologiyalari va raqamli kommunikatsiyalar davri bo'lib, inson hayoti, tafakkuri va ijtimoiy munosabatlarning deyarli barcha qirralariga internet chuqur kirib keldi. Ijtimoiy tarmoqlar — Facebook, Instagram, Telegram, TikTok, YouTube va boshqa platformalar nafaqat muloqot vositasi, balki fikr almashish, bilim olish, mafkuraviy qarashlarni shakllantirish va targ'ib

qilishning kuchli maydoniga aylandi. Bugungi kunda diniy mavzularga bag'ishlangan kanallar, bloglar, sahifalar va internet jamoalari keng omma e'tiborini tortmoqda. Ular orqali Qur'on oyatlari, hadislar, fatvolar, ma'naviy-ma'rifiy videolar, diniy savol-javoblar va turli qarashlar tez tarqaladi. Bu holat aholining diniy savodxonligini oshirish, axloqiy tarbiyaga yo'naltirishda ijobiy samara bersada, shu bilan birga diniy ekstremizm, noto'g'ri talqin, radikal g'oyalar va virtual dindorlik kabi salbiy oqibatlariga ham sabab bo'lishi mumkin. Mazkur mavzuni o'rganishning dolzarbligi shundaki, internetdagi diniy kontent jamiyat ma'naviyatiga, yoshlar dunyoqarashiga va ijtimoiy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois ijtimoiy tarmoqlarda diniy guruhlar faoliyati, ularning ta'sir kuchi va bu jarayonni tartibga soluvchi qonunchilik asoslarini ilmiy tahlil qilish bugungi kun talabi hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlar va internetning keng ommalashuvi natijasida diniy kontentning tarqalishi tezlashdi, interaktivlik kuchaydi va diniy jamoalar virtual makonda faoliyat yurita boshladi. Bu jarayonning shakllanishiga quyidagi asosiy omillar sabab bo'ldi: Ilgari diniy bilim olish uchun masjid, madrasa yoki ilmiy majlislarga borish talab qilinar edi. YouTube, Telegram, Zoom kabi platformalar orqali onlayn darslar, jonli ma'ruzalar va savol-javoblar tashkil etilmoqda. Bu esa chekka hududlardagi yoki masjidga bora olmaydigan insonlar uchun qulaylik yaratdi. Bugungi yoshlar axborotni asosan internet orqali qabul qiladi. Ular uchun diniy savollariga javob topish, o'z fikrini bildirish, diniy forumlarda bahslashish ijtimoiy tarmoqlar orqali osonlashgan. Shu sababli ko'plab "virtual jamoalar" shakllangan. Ular o'z sahifalari orqali katta auditoriya yig'adilar. Bunday holat ijobiy tomoni bilan birga, nazoratsiz diniy talqinlar xavfini ham keltirib chiqarmoqda. Internet turli davlatlar musulmonlarini yagona axborot maydoniga bog'ladi. O'zbekiston musulmonlari idorasi, Saudiya Arabistoni, Misr Al-Azhar kabi rasmiy diniy muassasalar o'z rasmiy sayt va sahifalarini yuritib, to'g'ri diniy ma'lumotlarni tarqatishni yo'lga qo'ydi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar diniy-ma'rifiy jarayonlarda nafaqat yangi imkoniyatlar ochdi, balki diniy savodxonlikni oshirish, ma'naviy tarbiya berish va jamiyatda ijobiy qadriyatlarni mustahkamlashda muhim vositaga aylandi. Bu jarayonning asosiy ijobiy jihatlari

quyidagilardir: YouTube, Telegram va boshqa platformalarda “onlayn madrasa”, “diniy savol-javob”, “ilohiy podkast” kabi loyihalar paydo bo‘ldi. Imom va ulamolar tomonidan qisqa, tushunarli videodarslar, ilohiy suhbatlar taqdim etilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar orqali ota-onaga hurmat, halollik, sabr, shukronalik, sadaqa, mehr-oqibat kabi qiymatlar keng targ‘ib etilmoqda. Yoshlar orasida zararli odatlardan saqlanish, gunohlardan tiyilish, ilm olishga rag‘bat kabi fikrlar kuchaymoqda. Yetimlar, bemorlar, muhtoj oilalar uchun xayriya aksiyalari ijtimoiy tarmoqlar orqali uyushtirilmoqda. Masalan, “sadaqa”, “Ramazonda yordam”, “Qurbonlik ulashamiz” kabi aksiyalar tezkor va samarali tarzda tashkil qilinadi. Bu jamiyatda mehr-oqibat va ijtimoiy mas‘ullikni oshiradi. O‘zbekiston musulmonlari idorasi, “Muslim.uz”, “Islam.uz” kabi rasmiy sahifalar orqali to‘g‘ri fatvolar, va‘zlar, ibodat tartiblari berib borilmoqda. Bu esa noto‘g‘ri diniy tushunchalarga qarshi kurashishda katta rol o‘ynaydi.

Ijtimoiy tarmoqlarda diniy kontentning keng tarqalishi nafaqat ma‘rifiy va tarbiyaviy jihatdan foyda keltiradi, balki ayrim hollarda jamiyat barqarorligi va ma‘naviy muhitga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi ham mumkin. Internet muhitida ilmiy asosga ega bo‘lmagan, ishonchsiz manbalar orqali diniy ma‘lumotlar tarqatilishi, diniy matnlarning noto‘g‘ri talqin qilinishi natijasida fuqarolar orasida chalg‘ish, bid‘atchilik yoki radikal qarashlar paydo bo‘lishi ehtimoli ortadi. Ayniqsa yoshlar diniy bilimni ustoz yoki mutaxassis orqali emas, balki tasodifiy blogerlar, kanal va sahifalar orqali qabul qilayotganligi ularning dunyoqarashida xatoliklarga sabab bo‘lishi mumkin. Bundan tashqari, ayrim ekstremistik guruhlar ijtimoiy tarmoqlardan foydalanib, yoshlarni radikal g‘oyalarga jalb etishga urinmoqda. Qur‘on va hadislarini noto‘g‘ri talqin qilish, davlatga qarshi da‘vatlar, “jihod”ni tor va agressiv ma‘noda tushuntirish kabi hatti-harakatlar diniy ekstremizm va terrorizm xavfini yuzaga keltiradi. Shuningdek, “virtual dindorlik” deb ataluvchi holat — ya‘ni dinga faqat internetda post ulashish, layk bosish yoki diniy videolarni tomosha qilish orqali amal qilish — amaliy ibodat, masjidga borish va haqiqiy axloqiy hayotdan uzoqlashtirishi mumkin. Ba‘zida ijtimoiy tarmoqlarda mazhablararo bahs,

bir-birini qoralash, diniy adovat uygʻotuvchi fikrlar tarqalishi diniy bagʻrikenglik va totuvlik tamoyillariga zid boʻladi.

Ushbu holatlarni tartibga solish maqsadida Oʻzbekiston Respublikasida diniy sohani huquqiy asosda boshqarish mexanizmlari ishlab chiqilgan. Eng asosiy hujjatlardan biri — “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar toʻgʻrisida”gi qonundir. Mazkur qonun ilk bor 1998-yil 1-mayda qabul qilingan boʻlib, 2021-yil 4-may kuni yangi tahrirda tasdiqlangan. Ushbu qonunda har bir fuqaroning vijdon erkinligi, diniy eʼtiqodga ega boʻlishi yoki boʻlmaslik huquqi kafolatlanadi. Shu bilan birga, diniy tashkilotlarni roʻyxatdan oʻtkazish tartibi, diniy taʼlim muassasalari faoliyati va diniy materiallarni tarqatish qoidalari belgilab qoʻyilgan.

Qonunning 5-moddasida diniy adovat, millatlararo nizo keltirib chiqaruvchi yoki konstitutsiyaga zid boʻlgan har qanday diniy targʻibot taqiqlanishi qayd etilgan. 2021-yildagi tahrirda internet va ommaviy axborot vositalarida diniy ekstremizm, terrorizmni targʻib qilish, diniy nizolarni qoʻzgʻatish jinoyat hisoblanishi aniq koʻrsatib oʻtilgan. Shu bilan birga, diniy maʼruzalar va fatvolarni faqat rasmiy diniy idoralar vakolatli shaxslar orqali eʼlon qilishi lozimligi ham belgilangan.

Xulosa qilib aytganda, internet va ijtimoiy tarmoqlar diniy bilimlarni tezkor, qulay va keng auditoriyaga yetkazish imkonini yaratgan boʻlsa-da, u bilan birga diniy ekstremizm, notoʻgʻri talqin, virtual dindorlik kabi xavflarni ham yuzaga keltirdi. Diniy maʼlumotning nazoratsiz tarqalishi, ilmiy asosdan yiroq “blogger-voizlar” faoliyati yoki ayrim radikal oqimlarning yoshlarni chalgʻitishga urinishlari jamiyat maʼnaviy xavfsizligi uchun jiddiy tahdid sanaladi. Shu sababli diniy kontentdan foydalanishda ehtiyotkorlik zarur. Fikr va eʼtiqod erkinligi saqlangan holda, ishonchli manbalardan foydalanish, rasmiy diniy idoralar tomonidan tasdiqlangan fatvolarga tayanish, diniy savollarni ilmiy ulamolar orqali aniqlashtirish eng toʻgʻri yondashuvdir. Demak, ijtimoiy tarmoqlarda diniy kontentdan foydalanish madaniyatini shakllantirish, yoshlarni xolis va ilmiy manbalar asosida tarbiyalash, diniy bagʻrikenglik va totuvlik muhitini mustahkamlash zamonaviy jamiyat oldida turgan dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi Qonuni – 1998-yil 1-mayda qabul qilingan, 2021-yil 4-mayda yangi tahriri tasdiqlangan. – Lex.uz.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori – “Ma’naviy-ma’rifiy ishlarni yangi bosqichga olib chiqish to‘g‘risida”gi PQ–5416-son qaror, 2022-yil. – Prezident.uz.
3. Muslim.uz – O‘zbekiston musulmonlari idorasining rasmiy veb-sayti. Fatvolar, diniy talqin va e’tiqod masalalari.
4. Karimov A. Internet va din: imkoniyat va tahdidlar. – Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti, 2023.
5. Xudoyberdiyev R. Raqamli jamiyat va diniy qadriyatlar uyg‘unligi. – “Ma’naviyat va huquq” jurnali, 2024-yil, №3.
6. IIV huzuridagi Ma’naviyat va ma’rifat markazi hisobotlari – “Yoshlar orasida diniy ekstremizm va uning oldini olish”, 2023–2024.
7. Al-Azhar Islamic Research Academy. Digital Fatwas and Online Religious Awareness. – Cairo, 2022.
8. Pew Research Center. “The Role of Social Media in Religion and Community.” – Global Report, 2023.
9. Yusupov M. Ijtimoiy tarmoqlarda diniy kommunikatsiya va axborot xavfsizligi. – Toshkent Islom universiteti ilmiy maqolalar to‘plami, 2022.
10. Lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.